
ПРОГЛАД

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 1, 2018 (год. XXVII), ISSN 2367-8585

ИНТЕРВЮ

ФОНДАЦИЯ „АЛЕКСАНДЪР ФОН ХУМБОЛТ“ ЗА НАУКА БЕЗ ГРАНИЦИ

THE ALEXANDER VON HUMBOLDT FOUNDATION FOR SCHOLARS WITHOUT BORDERS

С нейния учен посланик за България – проф. д-р Лора Тасева¹,
разговаря Николина Бурнева²

The Alexander von Humboldt Foundation is the most prestigious German non-governmental organization for supporting eminent scholars around the world. The interview with Prof. Lora Taseva, PhD – Ambassador of Science to Bulgaria, popularizes the Foundation’s mission to support scholarly research without borders. It discusses the Humboldtians at “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo and the 25th anniversary of the Humboldt society in Bulgaria.

Keywords: *Alexander von Humboldt Foundation, Ambassador of Science, Scholars Without Borders*

Фондация „Александър фон Хумболт“ е най-престижната германска неправителствена организация за подкрепа на изтъкнати учени по цял свят. Интервюто с проф. д-р Лора Тасева, учен посланик за България, популяризира мисията на Фондацията за научни изследвания без граници, информира за 25-годишния юбилей на Хумболтовия съюз в България и за хумболтианците от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Ключови думи: *Фондация „Александър фон Хумболт“, учен-посланик, учени без граници*

Професор Тасева, Вашата творческа биография и настоящият Ви професионален профил³ са примери за постепенното и целенасочено оформяне на един български учен. Вие сте израсла във Варна, следвала сте българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“, специализирала сте теория и история на културата и сте доктор по езикознание. Многобройните Ви публикации и участия в изследователски проекти показват задълбочен и високо квалифициран подход към рецепцията на византийската литература сред балканските славяни, изданията на средновековни ръкописи, гръцко-славянската лексикография и историческата ономастика.

Как тази Ваша богата творческа биография се пресече с програмата на Фондация „Александър фон Хумболт“?

Л.Т.: Първо трябва да уточня, че моята творческа биография не просто *се пресече* с програмата за Хумболтови изследователски стипендии, а до голяма степен *произтече* от нея. На пръв поглед може би е странно, че един млад изследовател от България, който се занимава с византийско-славянски книжовни контакти, т.е. с теми, нямащи нищо общо с Германия, получава престижна германска стипендия, за да извършва точно такива проучвания именно в германски университет. Но всъщност този „странен“ факт е доказателство, че при селекцията на кандидатите наистина

¹ **Лора Тасева** (Lora Taseva) – д-р, професор в Института за балканистика с Център по тракология при Българската академия на науките (БАН), lemtaseva@gmail.com

² **Николина Бурнева** (Nikolina Burneva) – д-р, проф. в катедра „Германистика и нидерландистика“ на Филологическия факултет във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, n.burneva@uni-vt.bg

³ Срв. <http://balkanstudies.bg/bg/lichni-stranici/375-лора-тасева.htm> – Бел. ред.

няма квоти по страни, по научни области или по теми, а водеща е оценката на техните научни качества и постижения, дадена от независимите и анонимни рецензенти.

Освен това, както е известно, Германия е класическа страна на палеославистиката и византистиката с повече от двувековна традиция и изключителни учени и школи. Ще припомня само, че терминът „старобългарски“ като название на езика на Кирило-Методиевите преводи и на книжнината, създадена от техните ученици през IX–X в., е въведен от забележителния лайпцигски лингвист Август Лескин (1840–1916), по чиито учебници той се изучава в германските университети и до днес. Именно шансът ми да попадна в тази среда не само по време на самата стипендиантска програма, а и впоследствие, да използвам богатите библиотеки и изследователски ресурси на няколко германски университета (Мюнстер, Бон, Фрайбург, Берлин) повлия съществено върху развитието ми като учен през последните почти две десетилетия. Категорично мога да заявя, че без кръгозора и контактите, които ми разкри Хумболтовата стипендия, научният ми път и неговите резултати едва ли щяха да са същите.

Фондация „Александър фон Хумболт“ е световно известна. Но ми се струва, че в България тя не е особено популярна. Бихте ли изложили тук най-съществените и според Вас характеристики?

Л.Т.: Бих се съгласила с Вашата констатация за ограничената популярност на Фондация „Александър фон Хумболт“ в България само ако добавим думата *напоследък*. Фактът, че България все още е една от страните с най-много Хумболтови стипендианти спрямо броя на населението (от 1966 до днес те са 377), показва, че в определени периоди не е било така. Става дума за времето от края на 80-те години на миналия век до първата петилетка на настоящия. През този период броят на успешните български кандидатури е много висок и всъщност това са хората, които основно формират настоящия членски състав на Хумболтовия съюз в България (ХСБ).

За „непопулярността“ на Фондацията сред младите учени днес има различни причини. Едната е, че съвременният свят предлага множество възможности за мобилност, в т.ч. и научна, които, макар и не толкова престижни, са по-лесно достъпни и по-гъвкави. Защо напр. да се планува половин или една година изследователски престой в чужда страна с цялата логистична сложност на дългото отсъствие от постоянното местожителство, ако подобни резултати могат да се постигнат и с няколко по-кратки посещения? Смятам още и че резкият спад в процента на успешните български кандидатури през последното десетилетие също играе антирекламна роля (неуспехът на този или онзи способен колега демотивира останалите да кандидатстват).

Но да се върнем към характеристиките на Фондация „Александър фон Хумболт“: Тя е най-авторитетната германска фондация за индивидуална научна подкрепа. Подчертавам *индивидуална*, защото основно нейно правило е да финасира личности, а не проекти. Споменах вече, че при селекцията няма квоти по страни или научни направления. Изборът на тема и домакин (учен от германски университет или институт) за изследователския престой е напълно свободен. Продължителността за млади учени е от 6 месеца до 2 години без прекъсване, а за утвърдени учени от 6 до 18 месеца, делими на три етапа. Много важна част от политиката на Фондацията е поддържането на връзки с т.нар. алумни, т.е. с бившите стипендианти, през целия им живот. Има множество различни програми, подкрепящи техния контакт с германската наука. Една от тях е финансирането на научни форуми с преобладаващо участие на хумболтианци под формата на Хумболтови колегиуми. Има възможности и за повторен изследователския престой до 3 месеца, за участие в научни конференции в Германия, за издаване на научна литература в германски издателства или на немски език и др.

През м. ноември миналата година Хумболтовият съюз в България чества своя 25-годишен юбилей. Разкажете ни за него.

Л.Т.: ХСБ е основан през 1992 г. Първият му председател е проф. Трой Троев, а настоящият – чл.-кор. проф. дн Илза Пъжева (БАН). За 25-те години на своето съществуване Съюзът не само укрепна организационно (състои се от пет секции, формирани по научни области), но и успя да се

утвърди като неформална организация с видимо присъствие в научните среди. Хумболтианците са учени, които познават отблизо практиките в Германия и в други водещи в научно отношение държави, затова те могат и се чувстват длъжни да съдействат компетентно за решаване на въпросите на науката у нас.

ХСБ нееднократно е излизал с мнения и становища по въпроси, отнасящи се до научната политика в Р България. Последната актуализирана „Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 г.“, приета през юни 2017 г., е писана главно от хумболтианци. Само преди две седмици, на 6 юни, ХСБ съвместно с МОН организира среща на академичните среди, на която беше обсъден „Оперативен план“ на МОН за изпълнение на тази стратегия. Бяха формулирани конкретни предложения за бъдещи дейности, в т.ч. за активното съдействие на Хумболтианците във формирането на Международния контролен съвет по изпълнение на Стратегията, както и за подкрепа на чуждестранната българистика, която в момента се намира в кризисно състояние. Общото мнение бе, че ползата от такива разговори е несъмнена, а обобщените предложения бяха предоставени на изпълнителната власт.

За хумболтианците на отговорни научни позиции Съюзът не води статистика, но е напълно логично и очаквано, че те са част от научния елит на България. Например, двама хумболтианци понастоящем са заместник-председатели на БАН – чл.-кор. Васил Николов и чл.-кор. Константин Хаджииванов; хумболтианци са и предишният председател на Фонд „Научни изследвания“ – проф. Георги Вайсилов, и настоящият проф. Николай Лазаров. Химикът проф. Димо Платиканов и математикът акад. Петър Кендеров са били президенти на Международната фондация „Св. св. Кирил и Методий“. Редица членове на Съюза са били или са декани на факултети и ръководители на катедри в университетите, директори на институти и ръководители на секции в БАН, държавни служители на отговорни длъжности.

Хумболтовият съюз в България е създал своите отличия. Кои личности са носителите на тези почетни знаци и какво е характерно за тях?

Л.Т.: През 2006 г. беше учреден „Почетен знак на Хумболтовия съюз в България“. Досега с него са отличавани двама президенти на Хумболтовата фондация – проф. Волфганг Фрювалд и проф. Хелмут Шварц, двама генерални секретари на Фондацията – д-р Георг Шуте и д-р Ено Ауфдерхайде, един председател на БАН – акад. Иван Юхновски, председателите на ХСБ – проф. Трюю Троев, акад. Евгени Головински, проф. Димо Платиканов, чл.-кор. Васил Николов и проф. Георги Вайсилов, а също така и ръководителят на отдел „Наука“ в Германското посолство в София г-н Йорг Шенк, който повече от десетилетие съдейства и подкрепя инициативите на ХСБ.

Иска ми се да допълня още и, че шестима български учени са носители и на изключително престижната Хумболтова изследователска награда: химиците проф. Николай Тютюлков, проф. Иван Гуцов и проф. Стойко Факиров, математикът акад. Иван Тодоров, физикът проф. Антония Шиварова и германистът проф. Борис Парашкевов. Освен това трима председатели на ХСБ са носители на най-високото германско отличие за чуждестранни граждани – Ордена за заслуги на ФР Германия „Das Verdienstkreuz am Bande“. Това са акад. Евгени Головински, проф. Димо Платиканов и член-кор. Васил Николов.

Представете накратко и публикациите на Хумболтовия съюз в България – те дават добра картина на обединяващата роля на Съюза по отношение на научно-изследователския потенциал на страната ни.

Л.Т.: Досега Хумболтовият съюз в България е публикувал три сборника с доклади от Хумболтови колегиуми. Те са посветени на проблемите на научните изследвания в България и Румъния непосредствено след влизането им в ЕС „*Forschung in Bulgarien und Rumänien: Probleme und Perspektiven nach dem EU Beitritt*“ (2008); на интердисциплинарните изследвания на културно-историческото наследство на Балканите „*Interdisziplinäre Forschungen zum Kulturerbe auf der Balkanhalbinsel*“ (2011); на българо-германското научно сътрудничество „*Bulgarian-German Scientific Cooperation: Past, Present, and Future*“ (2016). Четвъртият сборник за приноса на хумболтианците към научния прогрес в страните от Централна и Източна Европа „*Humboldtians and Scientific Progress in the Central and East European (CEE) Countries*“ е под печат.

Специално внимание заслужава двуезичният *Алманах на българските хумболтианци / Almanach der Bulgarischen Humboldtianer* (2011), а в чест на 25-годишния ни юбилей излезе и сборникът *25 години Хумболтов съюз в България // 25 Years Humboldt Union in Bulgaria* (2017).

Разбира се, същинската научна продукция на българските хумболтианци може да се намери на страниците на специализираните списания и в публикуваните у нас и в чужбина техни монографии.

Тъй като сп. „Проглас“ е издание на Филологическия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, естествен фокус на интереса представляват и хумболтианците от Великотърновския университет. Кои са те, каква е Вашата връзка с тях?

Л.Т.: Във Великотърновския университет има четирима хумболтианци. По хронологията на присъждането на стипендиите това са германистката проф. Николина Бурнева, историкът проф. Валентин Спиридонов, археоложката проф. Росина Костова и математичката проф. Стефка Буюклиева. Поддържа ме с тях повече или по-малко интензивни контакти. Всеки от тях е съдействал за информационните лекции на учените посланици на Фондацията – първо на проф. Илза Пъжева през 2010 г., а по-късно и на мен през 2016 г. Проф. Росина Костова и проф. Н. Бурнева са участвали в различни научни форуми, организирани от ХСБ, препоръчвали са млади изследователи, които също са се включвали в научните програми на Хумболтовите колегиуми. Надяваме се тези млади хора в скоро време да станат и хумболтови стипендианти.

От много години проф. Бурнева е активен участник в живота на ХСБ и особено на Секцията за хуманитарни и обществени науки, чийто председател е в момента. Тя обогатява с нови идеи дейността на секцията (напр. периодичните публични лекции от хумболтианци по техни актуални научни теми), подпомага осъществяването на различни проекти на Ръководството на Съюза – както организационни, така и издателски.

Мога да кажа, че хумболтианците от Великотърновския университет са най-активните сред извънстоличните членове на Съюза.

Как преценявате интереса на младите учени в България към програмите на фондация „Александър фон Хумболт“? Напоследък като че ли не можем да се похвалим с големи успехи. Дали причината е в изключително строгите критерии на подбор, или има и други фактори, които влияят на успеваемостта на нашите кандидати?

Л.Т.: Този въпрос е изключително важен, но неговият отговор не може да бъде кратък. Ще набележа само някои фактори, които по мое мнение влияят негативно върху българската успеваемост. Както вече споменах, при класирането на кандидатите не се определят квоти за отделни страни, научни области, пол или възраст. Самото персонално досие е единственият критерий. Затова на първо място трябва да се изтъкне наистина повишената конкуренция на кандидатите от държави като Китай и Индия (това се отчита в анализите от Фондацията). На второ място обаче трябва да признаем, че и в нивото на българските кандидатури като цяло има спад. Той е резултат от редица негативни процеси в развитието на България през последните две-три десетилетия, засягащи пряко или косвено науката: демографското състояние, загубата на част от елита (и техните възпитаници) поради емигрантски движения, насочването на младежите към следване и оставане в чужбина, ориентиране на студентите ни към други професионални сфери поради спадналия обществен престиж и социален стандарт на учения – като изследовател и като преподавател.

Мисля, че при хуманитаристите още едно обстоятелство има негативно въздействие – промяната на условията за кандидатстване от страна на Фондацията. Допреди 10–15 години имаше възрастова граница за кандидатстване за Хумболтова стипендия – 40 г. После тя беше премахната, като се въведоха две групи за кандидатите – млади учени (до 4 г. след защита на дисертацията) и утвърдени учени (до 12 г. след защита на дисертацията). Известно е, че изграждането на учения хуманитарист до нивото, което би му позволило самостоятелно да разработва перспективни теми и да прави съществени открития, е по-продължителен процес в сравнение с това при редица природни науки и особено в математиката и информационните технологии. Това поставя кандидатите от различните научни области в неравностойно положение. Освен това международната видимост на повечето български хуманитаристи изглежда обикновено по-слаба в сравнение с тази на един

математик, химик или физик. Причината е, че поради естеството на изследваните от тях обекти – съответно от регионален и от глобален интерес, достъпът им до световно известни списания с голяма аудитория е по-ограничен.

За съжаление, аз лично не виждам надежда в скоро време да се промени успеваемостта на българските кандидатури за Хумболтова стипендия. Промяната може да дойде, едва след като съществено се подобри статутът на науката и на учения в България така, че най-способните млади българи да се стремят към тази професионална кариера тук.

Професор Тасева, предвид вашия собствен дългогодишен опит и познанията Ви за академичната обстановка в страната, какво бихте препоръчали и пожелали на нашите млади учени?

Л.Т.: Днес повече от всякога за научните изследвания се иска призвание. Защото без него никой не би понесъл материалните трудности, които съпътстват тази професия у нас, а и жертвите, които тя изисква навсякъде по света. Но ако това призвание е налице, научната работа носи огромно удовлетворение – и в делничния труд, и в звездните мигове на прозрение или на гордост от поредния завършен труд. Младите колеги, които усещат у себе си нуждата да бъдат изследователи, бих посъветвала да търсят и използват всички шансове за научен престой извън обичайната си среда, защото той ще им отваря нови хоризонти, ще ги обогатява с нови идеи. А един от най-добрите шансове за това предлага Хумболтовата фондация.

Сърдечно Ви благодарим за това интервю, проф. Тасева. От името на редколегията и на читателската аудитория на сп. „Проглас“ пожелавам на Вас и представляваната от Вас фондация устойчиво и успешно развитие!